

YAVUZ'UN ŞEHZADELİĞİ VE BİR MEKTUBU

Yavuz Sultan Selim'in, Mısır harplerini müteakip, Trabzon sancak beyliğine gönderildiği malümdür. Tarihlerimiz, Tunus sultanının tavassutiyle Osmanlı - Mısır münasebetlerinin düzelmesinden sonra, Şehzade Ahmed'in Amasya, Şehinşahın Manisa, Korkudun Saruhan sancaklarına gönderildiği sırada Şehzade Selime de Trabzon sancağının idaresinin tevdi edildiğini bildirirler (1490) = 895). Fakat, onun orada geçirdiği ilk senelerel ait fazla malümat vermezler. Bu cihetle bu devir oldukça karanlıktır.

Son zamanlarda ele geçen ve kısmen de neşredile bazı vesikalardan bu hususta bir az bilgi edinmek imkanını buluyoruz. Mesela, ona 896 da (16 nisan 1491) gönderilen bir hükümde - ki bunda "Sultan Selim Şah Bey, Hazreti Selim Şah Çelebi" diye hitap edilmektedir. Rize vilayeti ile birlikte Trabzon vilayeti Cizyesinin bu tarihten bir sene önce bu şehzadeye tımar olarak verildiği Trabzon şehri ile bölgesinde tahminen 13.266 hane Rizede ise 13.865 hane haracının bu tımar mevzuu içinde bulumduğu görülmektedir. Bu hükme göre, İstanbul'dan gönderilen haraççılar Trabzon, Rize kadıları marifetiyle ve şehzadenin de yarar ve emin adamlarıyla birlikte bu haracı, o zamanlarda kısmı azamını hristiyan reayanın teşkil ettiği, ahaliden tahsil edecekler, ve Sultan Selimşah Beye vereceklerdi. Kendileri için de her evden birer akçe alıp, bu vilayetlerin doğru defterlerini tevcihlerde ve hesaplarda esas olmak üzere, ilgili daireye sunacaklardı (1). Bu haracın akçe olarak ne kadar bir yekün tuttuğunu bilmiyorsak da şehzadeyi asla memnun ve tatmin etmediğini, onun bu tarihlerde orada sıkıntılı bir hayat geçirdiğini ifade etmesinden anlıyoruz.

Bayezid II. saltanatının ilk zamanlarında, daha doğrusu, Şehzade Selimin Trabzona gönderildiği sıralarda orası, inkişaf halinde bulunan imparatorluğun şark sınırını teşkil ediyordu.

O zamanki Trabzon sancağının cenuptan hududu, artık son devrilerini yaşamakta olan, Akkoyunlu devletine, şarktan da Gürcistana uzanıyordu. O senelerde Sultan Yakup ömüştü ve bu Türkmen devleti sonu gelmiyen iç ihtilaflara düşmüştü. Fakat şehzade için asıl düşman, başlıca mücadele mevzuu bir hristiyan memleket olan Gürcistandı. Öyle anlaşılıyor ki, Padişah, bu cesur ve harpçi oğlunu Trabzona gönderirken o tarafta geniş çapta bir cihat ve fütuhat emelini besliyor ve ona bu hususta büyük salahiyetler vererek imkanlar hazırlıyacağını vaadediyordu. O. bu vaidlerin yerine getirilmediğini görünce, şark hudutlarında aktif bir vaziyete geçilerek bir kazanç temin edilemeyince babasına, hayal kırıklığına uğradığını ve teessürünü şöyle ifade etmişti: "... Bundan akdem bendei zayıfa Trabzon eyaleti sadaka alınacak nev'ime muahede olunup emr-i ali şane imtisal edip Trabzona gelip devletlü sultanımın nazarı inayeti muahedesine müterakkip olup rica olunurdu ki gayret-i padişahi ileri gelip envai fütuhat müyesser olunup a'da hor ve mahsur olaydı ol mana hasil olmayıp..." (2). İşte bundan sonradır ki, şehzade, inisyatifi bizzat eline almış ve tarihlerimizin zikrettiği gibi "ol diyarda Gürcistan düşmanları ile mukatele ve cihada sarfı makdur ettiği meşhur" olmuştu (3).

Selimşahın - ki mektubunda bu imzayı atmaktadır - ikinci ve daha büyük bir şikayeti Trabzonda zahirenin azlığı ve hariçten de az gelişi idi. O tarihlerde buraya hububat ya cenuptan, Erzurum havalisinden, Akkoyunluların memleketinden veyahut da gemilerle başka yerden gelmekte bulunuyordu. Akkoyunlu memleketi asayişsizlik ve karışıklıklar yüzünden daima zahire gönderemediği gibi deniz yoluyla da her zaman celbedilemiyordu. Zahire nakliyatını

yapacak gemilere malik olmayışlarını, şehzade şöyle anlatmaktadır: “(Bizum hod gemi yapmağa takatımız yoktur ki kendu maslahatımız göre” Bu yüzden buğdayın kilesi on beş akçeye, o da nadiren, bulunmakta idi ki o sıralarda diğer yerlerde bir mud yani 20 kile buğday 100 akçeye bol olarak bulunuyordu.

Çok zaman arpa bile bulamıyorlardı. Bu sebepten ve kardeşlerinin de iö illerde refah içinde bulduklarını düşünen, Selim, acı bir şekilde dert yanmaktadır: “Elhasıl bir mertebede zaruret çekilür ki vasfolmak haddi imkandan hariçtir..” Bendei zayıf dokuz tümen Gürcistan ağzında ve şark vilayetunun serhaddinde hemen bir girdap içinde kalup şey’ün kalildirlikle nice zindeganı oluna ki dosta düşmana cevap verile..”.

Diğer taraftan Trabzonda, şehir haricinde istirahat ve salgın hastalık zamanlarında iltica edecek bir yer bulunmamasından da muztarıptır. Bunu da şöyle ifade ettiğini görüyoruz: “.. Bu vilayete maraz ve hastalık vaki olursa kapum halkiyle varup beş on gün karar edecek yer bulunmaz. Sürmenede ve Rizede bir yer yoktur ki beş on gün rahat oluna ve Giresun tarafı dahi bu veçhiledir..”

Nihayet Padişahın lütuf ve keremini beklediğini bildirir ve başka bir yere verilmesini ister: “Devletlü Padişahın ali himmeti destik’ir olmazsa bu girdapta payimal oluruz. Cem’i alemin ümidi ol astanei murat bahş canibinde hasıl olur devletlü sultanımdan ümit olunan oldur ki bendei hakir hususunda dahi şol ki muktazay-ı saltanattır zuhura gelup himmet-i sultani driğ olunmıya.”

Buna rağmen Şehzade Selimin Trabzondan alınmadığı, bundan sonra da uzun seneler orada kaldığı ve Gürcistandan başka yeni bir düşmanla, Akkoyunluların varisi olduktan başka, Anadolu’nun mezhebi vahdetini de bozmak tehdidini gösteren Safevilerle mücadele etmek mecburiyetinde bulunduğu görülmektedir.

(Tayyib Gökbilgin, Edirne ve Paşa Livası, İstanbul 1952, s. 159

(2) Topkapı sarayı arşivi, E. 5437

(3) Solakzade, Tarih, s. 324. Müverrih şu beyitle başlayan bir manzumeyi de bu münasebetle zikreder: “Kılıç bağıni çözmezdi belinden - Zebun olmuştu Gürcistan elinden.”